

Byt Konrada Henleina, Gerhard Hauptmann Strasse 1919

Nevíme, jak strávil Nový rok člověk, jemuž nadbíhal Beran a jehož aktivity vzbuzovaly čím dál větší neklid československého prezidenta. Zajisté zůstal ve svém obyčejném měšťanském domě v západočeském městečku Aš ve společnosti své ženy Emmy, oděné do svátečního dirndlu, s trojicí plavovlasých dětí vzorně pojmenovaných germánskými jmény: Gundrun, Ingrid a Horst.¹² I jeho sužovala nejistota, co přinese budoucnost. Stál sice v čele silné strany, jež ve svém názvu oficiálně měla kuriózní dovětek s jeho jménem (Sudetoněmecká strana – předseda Konrad Henlein), ale ve skutečnosti nebylo jeho předsednictví v rámci německé menšiny tak pevné, jak by se mohlo zdát. Méně důležité bylo, že proti Henleinovi stále vystupovali němečtí komunisté a demokraté, kteří zřetelně odmítali autoritativní stranický program, který se po čase čím dál více podobal nacismu. Henlein a jeho četní stoupenci jimi pohrdali, upírali jim jméno skutečných Němců a nazývali je „německojazyční“. Bylo stále snazší je brutálně zastrašovat nebo bezostyšně přetahovat na svou stranu za pomoci různého úplatkářství. Řady demokratů řídly stejně systematicky, jako rostla podpora Sudetoněmecké strany.

Skutečné starosti Henleinovi způsobovali nepřátelé uvnitř jeho strany. V podstatě od okamžiku jejího vzniku na podzim 1933 v ní o vliv soupeřili nacisté a umírněnější, konzervativní frakce vycházející z kořenů zahalených do mlžného oparu snobského Svazu kamarádství (Kameradschaftsbund). Henlein, který si nikdy příliš nelámал hlavu s ideovými nuancemi, dlouho kličkoval mezi jedněmi i druhými. Nacisté mu však nikdy nezapomněli, že nepocházel z jejich řad. Nehodlali se taktéž v Sudetoněmecké straně smířit s dominancí nadutých intelektuálů ze Svazu kamarádství. Jakmile se cítili dostatečně silní, vyzvali je na souboj a otevřeně se postavili proti politice vedení strany. Sotva se Henleinovi s velkými obtížemi podařilo zabránit rozkolu, který vyvolali, dopadla na něj mnohem horší rána: 6. října 1937 československá mravnostní policie v jednom pražském hotelu přistihla v jednoznačné situaci nezletilého chlapce a charismatického mentora Svazu kamarádství, hlavního стратега Sudetoněmecké strany Heinze Ruthu. Člověk, o němž tisk psal, že stvořil Henleina a nosil stranickou legitimaci s číslem 2, se dostal do vězení jako „teplý“ – jak se jízlivě říkalo homosexuálům.

12 Morell, S. *Viděl jsem ukřižování. Události v Československu v roce 1938 očima anglického novináře*, překlad A. Fleischer. Brno 2002, s. 19–20.

Ruthova sebevražda uklidnila situaci ožehavou pro Henleina i celou stranu jenom částečně. Tím, že se v noci z 5. na 6. listopadu oběsil na podvazkovém pásu ve vězeňské cele v České Lípě, svému hnutí poskytl poslední službu. (Jako dokonalý organizátor neponechal nic náhodě: aby oklamal dozorce, vytvořil na kavalci z oblečení tvar připomínající siluetu člověka, svázal si nohy kravatou, aby v sebezáchranném reflexu nedosáhl na podlahu, a do úst si vstrčil kapesník, aby utlumil předsmrtné chrčení.) Sebe i stranické kolegy ušetřil ponižujícího procesu, během něhož by se veřejně probíraly pikantní detaily z jeho života. Pro Henleina sice homosexuální skandál v jeho nejbližším okolí znamenal bolestivou kompromitaci, ale ne z hlediska sporu vedeného mezi Sudetoněmeckou stranou a československou mocí. Ta v otázce celé sexuální aféry demonstrovala ostentativní zdrženlivost, jako by chtěla všem dát najevo, že s ní neměla nic společného a nemohla se zachovat jinak, než Ruthu zatknout, když ho mravnostní policie na základě anonymního udání objevila v hotelovém pokoji *in flagranti*.¹³

Henlein nemohl spát ze strachu, jak na Ruthovu aféru zareagují v Říši. Od „noci dlouhých nožů“ již pro nikoho nebylo tajemstvím, s jakou nenávistí a odporem Führer pohlížel na homosexuály. Kromě toho bylo pravděpodobné, že za udáním stojí někdo blízký Sudetoněmecké straně – někdo, kdo dostatečně dobře znal stydlivě skrývané tajemství a své informace dokázal prakticky využít. To zase vedlo k domněnce, že onen udavač plánoval poškodit Henleinovu pověst v Berlíně. Bez hluboké analýzy bylo možné vydedukovat, že z kompromitace Svazu kamarádství nejvíce získali sudetští nacisté, proto k nim vedlo podezření z Ruthova vydání československé policii. Nic se však nikomu nedalo dokázat, ostatně homosexuální skandál byl pro Sudetoněmeckou stranu sám o sobě tak choulostivý, že Henlein vůbec neměl zájem se jím podrobněji zabírat. Cítil rozčarování nad kolegy ze Svazu kamarádství (dříve byl z homosexuality obviněn jiný jeho blízký spolupracovník) a neměl chuť kvůli nim nadále ohrožovat vlastní pozici. Po Ruthově zatčení ho po určitou dobu nepřítel přesvědčivě hájil. Naznačoval, že se kolega stal obětí české provokace, ale na jeho pohřeb pro všechny případy nešel. Místo toho 19. listopadu v největší tajnosti poslal Führerovi memorandum, v němž ho ujišťoval o své oddanosti a o neochvějném národně socialistickém světonázoru. Dřívější deklarace loajality vůči Československu vysvětloval výhradně taktickými potřebami. Zároveň vyznával, že jeho cílem je připojení celého českého území k Říši.

Zpověď s vyznáním víry dorazila do Berlína, formální rozhřešení však odtud nepřicházelo. Henlein si nemohl být jist, jestli si Hitler v novém roce nenajde lepšího a oddanějšího vůdce sudetských Němců. Kandidáta by ani

13 Sebevražda potvrdila podezření. *Lidové noviny*, 6. 11. 1937, č. 557, s. 2.

Konrad Henlein (první zprava) a Heinz Ruhta (druhý zprava). Homosexuální skandál kolem Ruthy mohl uvrhnout vůdce Sudetoněmecké strany v Hitlerovu nemilost.

nemusel hledat daleko. Henleinův zástupce, knihovník z Karlových Varů a současně šéf frakce Sudetoněmecké strany v československém parlamentu Karl Hermann Frank byl ve straně považován za největšího jestřába a několik let systematicky vytvářel síť vlastních kontaktů v Říši. Oproti svému šéfovi sázel především na lidi z SS, jejichž význam v neustálém boji o vliv v nacistickém státě prudce stoupal. Zatímco si Henlein lámal hlavu, jak se vyvléci z Ruthovy aféry, Frank 17. října během stranické manifestace v Teplicích vyprovokoval hádku s československými policisty. Dostal pendrekem po zádech a mezi svými krajany nyní vystupoval jako mučedník za zájmy sudetských Němců. O jeho případě se doširoka rozepisoval říšský tisk – ronil krokodýlí slzy nad porušením poslanecké imunity sudetského politika, jako by nacistické Německo, a ne Československo, bylo posledním ostrovem parlamentarismu v této části Evropy.¹⁴

Ani ne čtyřicetiletý Henlein byl v očích mnoha pozorovatelů považován za autentického vůdce sudetských Němců. Silou vtrhl na československou

14 Majewski, P. M. *Sudetští Němci 1948–1948. Dějiny jednoho nacionalismu*, překlad M. Parálová Tardy. Brno 2014, s. 337–339, 347–349.

politickou scénu, na níž sjednotil většinu svých krajanů v rámci strany, která se objevila na podzim 1933 jako králík vytažený z kouzelníkovy klobouku. Během několika let se stal osobností dobře známou i za hranicemi Československa. Dokonce i mezi Čechy po určitou dobu vzbuzoval mírné sympatie, jelikož překvapivě neměl vůdcovské vzezření (v brýlích bez obrouček připomínal účetního), byl poctivý, což zdůrazňoval na každém kroku, a měl demonstrativní odstup od velké politiky, intrik a stranických třeň. Tehdy ostentativně manifestoval loajalitu vůči republice. Věřili mu, když opakoval: „Jsem sice téměř neznámý, ale jsem poctivý muž.“¹⁵ (V téže době jeho straničtí kolegové – o čemž se Beneš dozvěděl před volbami – přivezli z Říše kufry plné peněz na rozvoj protistátní činnosti.) Na prahu roku 1938 už v Československu iluze o Henleinovi dávno vyrchaly, protože jakmile pocítil sílu stojící za ním, čím dál ochotněji se choval nadutě a nepředvídaně. Straničká propaganda ho nyní zobrazovala jako tvrdého vůdce. I když se jeho dříve sportovní postava tělocvikáře zakulatila a kalhoty mu musely přidržovat šle, rázně pózoval fotografům a mířil před sebe revolverem. Nebylo těžké uhodnout, na jakou stranu cílil.¹⁶

Po pravdě řečeno, notná dávka účinného PR byla naprostou nutností, aby zamaskovala Henleinovu skutečnou tvář. Henlein se totiž po hodinách úřadování v roli vůdce sudetských Němců nejraději rychle vracíval do bytu nad stranickou kancelář, aby vyměnil vysoké boty za bačkory a zašil se v poklidném, maloměstském světě. Naprosto postrádal politickou samostatnost a vůdcovské

Konrad Henlein
na propagandistické
fotografii. Ačkoliv mu
chybělo charisma
vůdce, jeho strana ho
prezentovala jako muže
činu a nezastrašitelného
předsedu.

15 Drtina, P. *Československo...*, op. cit., s. 91–97.

16 Morell, S. *Viděl jsem...*, op. cit., s. 22.

charisma. Málokdy míval nějaké originální koncepce, tyto úvahy přenechával bývalým kolegům ze Svazu kamarádství. Jakmile jejich pozice ve straně začala slábnout, stal se Hitlerovou loutkou. Ruthův pád nakonec málem zpečetil jeho osud jako předsedy strany. Henlein pochopil, že kdyby se mu nedostávalo podpory z Říše, československá moc by si s jeho hnutím velmi rychle poradila. Jediným východiskem, které spatřoval, byla cesta vpřed. Musel proto Führera přesvědčit, že je více protičeský než jiní sudetští politici.